

**TO'G'RIDAN TO'G'RI CHET EL INVESTITSIYALARINING TURLARI
(GROWNFIELD VA BROWNFIELD)**

Yuldasheva Mexrunisa Kasimjan qizi

Qoraqalpoq Davlat Universiteti 1-kurs Tayanch doktoranti

Hozirgi kunda investitsiyalarni jalb qilish, ayniqsa chet el investitsiyalarini tortish ahamiyatli masalalardan biri bo'lib hisoblanadi. Buni Prezidentimiz o'z chiqishlarida bayon qilib kelmoqda, bundan tashqari investorlar faoliyatini qo'llab quvvatlash bo'yicha ko'pgina qonunlar imzolanmoqda. Bulardan eng asosiylari 25.12.2019 yildagi O'RQ-598-sonli "Investitsiya va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi bo'lib, bunda asosan: Investitsiyalarni va investitsiya faoliyatini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, Investitsiyalarni va investitsiya faoliyatini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash bo'yicha imtiyoz hamda preferensiyalar, Chet el investitsiyalarining huquqiy rejimi, O'zbekiston Respublikasidan tashqarida investitsiya faoliyatini amalga oshirish bo'yicha masalalar keng ko'lamda yoritib berilgan. Unga ko'ra "Chet ellik investorlarning O'zbekiston Respublikasi qonunlari bilan kafolatlangan, buzilgan huquq va manfaatlarini tiklash O'zbekiston Respublikasining qonunchiligi hamda xalqaro shartnomalari bilan tartibga solinadi."²⁵

O'zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishda hududlar roli nihoyatda muhim hisoblanadi. Milliy iqtisodiyotda xorijiy investitsiyalarni jalb etishning asosiy muommolaridan biri, hududlarda ularni to'g'ri taqsimlash muommosidir. «O'zbekiston Respublikasining investitsiya salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarish, investitsiya muhitini yanada takomillashtirish, yillik investitsiya dasturlarini sifatli ishlab chiqish, xorijiy investitsiyalarni jalb etish uchun qulay sharoitlar yaratish, xalqaro moliya institutlari, xorijiy hukumatlarning moliya institutlari, yetakchi chet el kompaniyalari va bank tuzilmalari bilan hamkorlikni kengaytirish, shuningdek, jalb etiladigan chet el investitsiyalari samaradorligini oshirish" vazifasi alohida belgilab berildi.

Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, qaysi davlat faol investitsiya siyosatini yuritgan bo'lsa, o'z iqtisodiyotining barqaror o'sishiga erishgan. Shu sababli ham investitsiya – bu "iqtisodiyot drayveri", desak, mubolag'a bo'lmaydi. Investitsiya bilan turli soha va tarmoqlarga, hududlarga yangi texnologiyalar, ilg'or tajribalar, yuksak malakali mutaxassislar kirib keladi, tadbirkorlik jadal rivojlanadi²⁶

O'z manfaatlarini xalqaro miqyosda kengaytirmoqchi bo'lgan kompaniyalar odatda boshqa mamlakatda jismoniy investitsiyalar va xaridlarni amalga oshiradilar. Bu to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (FDI) deb nomlanadi. Ular qabul qiluvchi mamlakatdagi aktivlarni, jumladan fabrikalar, ofis maydoni yoki boshqa turdagi binolarni sotib oladi, ijaraga oladi yoki boshqa yo'l bilan sotib oladi. Ushbu xaridlar yangi yoki mavjud ob'ektlar shaklida bo'lishi mumkin. Ish dunyosida bu

²⁵ O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 25.12.2019 yildagi O'RQ-598-son

²⁶ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning 2018 yil 28 dekabrda "2019 yilda mamlakatimizni rivojlantirishning eng muhim ustuvor vazifalari to'g'risida"gi Parlamentga Murojaatnomasidan

investitsiyalar yashil maydon va jigarrang investitsiyalar deb ataladi. Ammo ular nima va ular qanday farq qiladi?

Asosan ular:

- Greenfield va Brownfield investitsiyalari to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning ikki turidir.

- Greenfield sarmoyasida yangi loyihalarga sarmoya kiritib, kompaniya noldan boshlab o'zining yangi ob'ektlarini quradi.

- Brownfield sarmoyasi kompaniya mavjud aktivni sotib olgan yoki ijaraga olganida yuzaga keladi.

Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, yashil maydon va jigarrang investitsiyalar to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning ikki xil turidir. Ikkalasi ham turli mamlakatlardagi kompaniyalar va ishlab chiqarish ob'ektlarini o'z ichiga oladi. Ammo ular orasidagi o'xshashliklar shu bilan tugaydi.

Yangi korxonaga sarmoya kiritayotganda, bosh kompaniya boshqa mamlakatda sho''ba korxonasini ochadi. Kompaniya o'sha mamlakatda mavjud zavodni sotib olish o'rniga, o'sha mamlakatda yangi zavodlar qurish orqali yangi korxonaga boshlaydi. Qurilish loyihalari nafaqat ishlab chiqarish ob'ektini o'z ichiga olishi mumkin. Ba'zan ular ofislarni, xodimlar va kompaniya boshqaruvi uchun binolarni, shuningdek tarqatish markazlarini qo'shishni o'z ichiga oladi.

Brownfield sarmoyasi, aksincha, korxonaga yangi ishlab chiqarishni boshlash uchun mavjud ob'ektni sotib olgan yoki ijaraga olganida sodir bo'ladi. Kompaniyalar bu yondashuvni ajoyib vaqt va pulni tejash deb topishlari mumkin, chunki yangi bino qurishning hojati yo'q.

Kompaniyalar yangi loyihalarga sarmoya kiritish uchun ruxsat berish jarayonidan o'tishlari kerak bo'lishi mumkin, ammo ular mavjud biznesga sarmoya kiritishda bu bosqichni o'tkazib yuborishlari mumkin.

Greenfield Investitsiyalari

"Yashil maydon" atamasi tom ma'noda yashil bo'lgan dalalarda qurilgan binolarga ishora qiladi. "Yashil" so'zi "yangi" so'zining ham sinonimi bo'lib, kompaniyalar tomonidan yangi qurilish loyihalariga ishora qilishi mumkin. Bu kompaniyalar odatda noldan yangi korxonani boshlayotgan transmilliy korporatsiyalardir, ayniqsa mavjud korxonalar mavjud bo'lmagan hududlarda.

Kompaniya mavjud ob'ektni sotib olish yoki ijaraga olish o'rniga yangi ob'ekt qurishga qaror qilishi mumkin bo'lgan bir nechta sabablar mavjud. Buning asosiy sababi shundaki, yangi ob'ekt loyiha ehtiyojlarini qondirish uchun zarur bo'lgan dizayn moslashuvchanligi va samaradorligini ta'minlaydi. Mavjud zavod kompaniyani mavjud dizayn asosida tuzatishlar kiritishga majbur qiladi. Barcha kapital uskunalar texnik xizmat ko'rsatishni talab qiladi. Yangi ob'ektlarni saqlash odatda eskilariga qaraganda ancha arzon. Agar kompaniya o'zining yangi faoliyatini reklama qilmoqchi bo'lsa yoki xodimlarni jalb qilmoqchi bo'lsa, yangi ob'ektlar ham odatda ko'proq foyda keltiradi.

Yangi ob'ektlar qurilishida ham salbiy holatlar mavjud. Noldan qurish katta xavf va yuqori xarajatlarni keltirib chiqarishi mumkin. Misol uchun, kompaniya texnik-iqtisodiy asoslashni amalga oshirish uchun qurilishni noldan boshlashga qaror qilganda, dastlab ko'proq sarmoya kiritishi kerak bo'lishi mumkin. Mahalliy mehnat, mahalliy qoidalar va yangi qurilish loyihalarida yuzaga keladigan boshqa to'siqlar bilan bog'liq muammolar ham bo'lishi mumkin.

Brownfield Investitsiyalari

Mavjud loyihalarga sarmoya kiritayotganda, kompaniyalar qabul qiluvchi mamlakatda ularning biznes modellari va/yoki ishlab chiqarish jarayonlariga mos keladigan mavjud binolarni qidiradi. Agar joriy milliy yoki munitsipal hukumat litsenziyalar yoki ruxsatnomalarni talab qilsa, mavjud ob'ekt allaqachon mos bo'lishi mumkin. Agar biznes ilgari shunga o'xshash ishlab chiqarish jarayonini qo'llab-quvvatlagan bo'lsa, jigarrang maydonlarga sarmoya kiritish to'g'ri kompaniya uchun haqiqiy o'yinni o'zgartirishi mumkin.

Ekologik nuqtai nazardan, "qo'ng'ir maydon" atamasi mulk joylashgan erning oldingi egasining faoliyati bilan ifloslangan bo'lishi mumkinligini anglatishi mumkin. Bu tashkil etilgan korxonalarining investitsiya strategiyasidan farq qiladi.

Brownfield investitsiya strategiyasining aniq afzalligi shundaki, bino allaqachon qurilgan, bu esa boshlang'ich xarajatlarni kamaytiradi. Qurilishga sarflangan vaqtdan ham qochish mumkin.

Qo'ng'ir maydonlarga investitsiyalar xaridorning pushaymon bo'lishiga olib keladi. Agar binolar ilgari shunga o'xshash faoliyat uchun foydalanilgan bo'lsa ham, kompaniya o'z maqsadlariga to'liq mos keladigan kapital uskuna va texnologiya turiga ega ob'ektni topishi kamdan-kam uchraydi. Agar mulk ijaraga olingan mulk bo'lsa, yaxshilanish turlari bo'yicha cheklovlar bo'lishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1.O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning 2018 yil 28 dekabrda "2019 yilda mamlakatimizni rivojlantirishning eng muhim ustuvor vazifalari to'g'risida"gi Parlamentga Murojaatnomasidan

2.O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 25.12.2019 yildagi O'RQ-598-son

3. Greenfield vs. Brownfield Investments: What's the Difference? By TROY SEGAL

4. G.M.Galeeva and E.N.Kadeeva. Problems of attracting foreign direct investment into the regional economy. Journal of Physics: Conference Series, 1730(2021) 012118, 2020. – P. 8.

5.A.Sh.Bekmurodov. Xorijiy investitsiyalar. – Toshkent: Iqtisodiyot. – T. – O'quv qo'llanma. 5. 6.A.B.Vaxobov. Xorijiy investitsiyalar. – Toshkent: Moliya, 2010. – T. – O'quv qo'llanma.